

HRVATSKI TEKSTIL KROZ POVIJEST

I. SOLJAČIĆ, R. ČUNKO

Dan Znanstveno-istraživačkog centra za
tekstil u Tehničkom muzeju Nikola Tesla,
20. rujna 2018.

- Tekstil je uz hranu i stanovanje osnovna potreba čovjeka.
- Služi za zaštitu, ukras i predstavljanje.
- Proizvodi se od pamtivijeka. Prva odjeća je bila izrađena iz krzna, a kasnije se razvijaju tehnike izrade tekstila.

Odjevni predmeti rekonstruirani na temelju arheoloških nalaza, slika i ornamentike na glinenim posudama iz razdoblja vrhunca vučedolske kulture (3000. do 2500. p.Kr.) (foto: Muzej Vučedol)

Rukotvorska izrada tekstila

- ▣ Rukotvorska izrada tekstila na tlu današnje Hrvatske seže u daleko pretpovijesno razdoblje u kojem se razvijaju kulture koje ne zaostaju za civilizacijskim dosezima u drugim razvijenim dijelovima svijeta toga doba (npr. Vučedol)
- ▣ Hrvati su sa sobom iz pradomovine donijeli određena iskustva u proizvodnji tekstila, koja se odvijala u kućanstvima.
- ▣ Narod nije imao novaca da kupuje gotove proizvode, već su sami uzgajali tekstilne sirovine i izrađivali tekstil za svoje potrebe.

- ▣ U hrvatskoj rukotvorskoj izradi tekstila prevladavale su tri vrste sirovina:
  - vlakna iz lana i konoplje, koji su se uzgajali u sjevernim geografskim područjima Hrvatske
  - vuna - koja se dobivala od ovaca i koza (kostrijet) koje su se uzgajale u gorskim krajevima te
  - vlakna iz brnistre – samonikle biljke koja raste u primorskim krajevima.
- ▣ Za ukrašavanje svečane odjeće, odora i odjeće plemstva i svećenstva koristila se i svila te zlatne i srebrne niti.

- ▣ Nit velike duljine – pređa, kakva je neophodna za preradu u tkaninu, dobivala se uvijanjem vlakana rukom, tj. ručnim pređenjem.
- ▣ Najstarija tehnika pređenja bila je uz pomoć vretena (sl.)
- ▣ Snop vlakana pritom je pridržavan rukom, ili učvršćen na preslicu ili na glavu prelje.

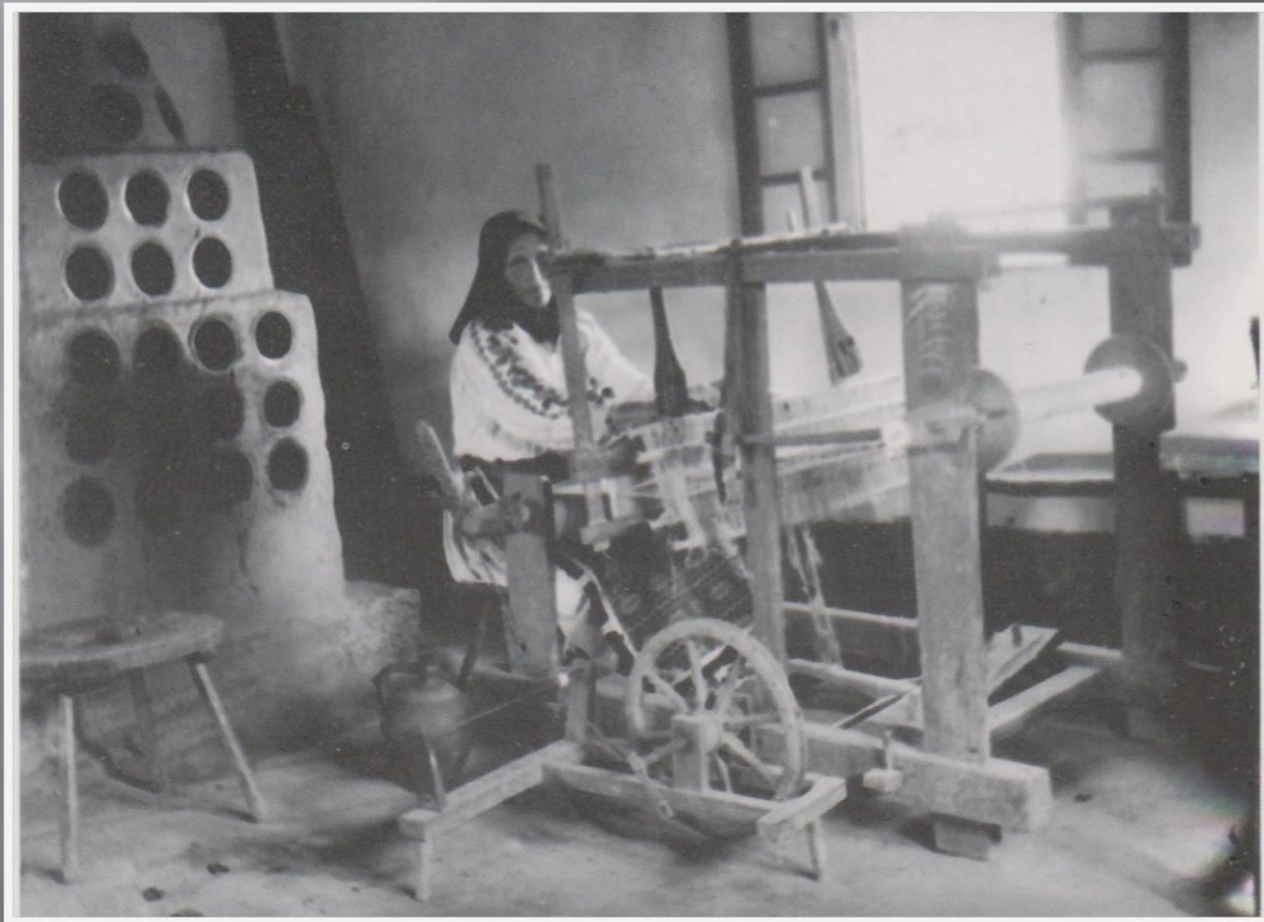
- Kasnije se prede pomoću kolovrata, što omogućava dobivanje finije i jednoličnije pređe (sl.)
- Vlákna su pritom uvijek učvršćena na preslicu
- Preslica je važan predmet i ponos svake žene u doba rukotvorske izrade tekstila.

- Plošne tekstilije pretežito se izrađuju tkanjem, ali i pletenjem
- Najstarija tehnika tkanja bila je primjenom vertikalnih tkalačkih stanova (sl., rekonstrukcija tkalačkog stana, Muzej Vučedol, oko 3000. p.n.e.)
- osnova je u uspravnom položaju, na kraju učvršćena kamenjem.

- Dolaskom Slavena na tlu Hrvatske široko je u uporabi horizontalni tkalački stan (*krosna*) s dva lista (kasnije i više)
- osnova je u horizontalnom položaju, a primijenjuju se razne tehnike unošenja potke za dobivanje ukrasnih šara i ornamentike.

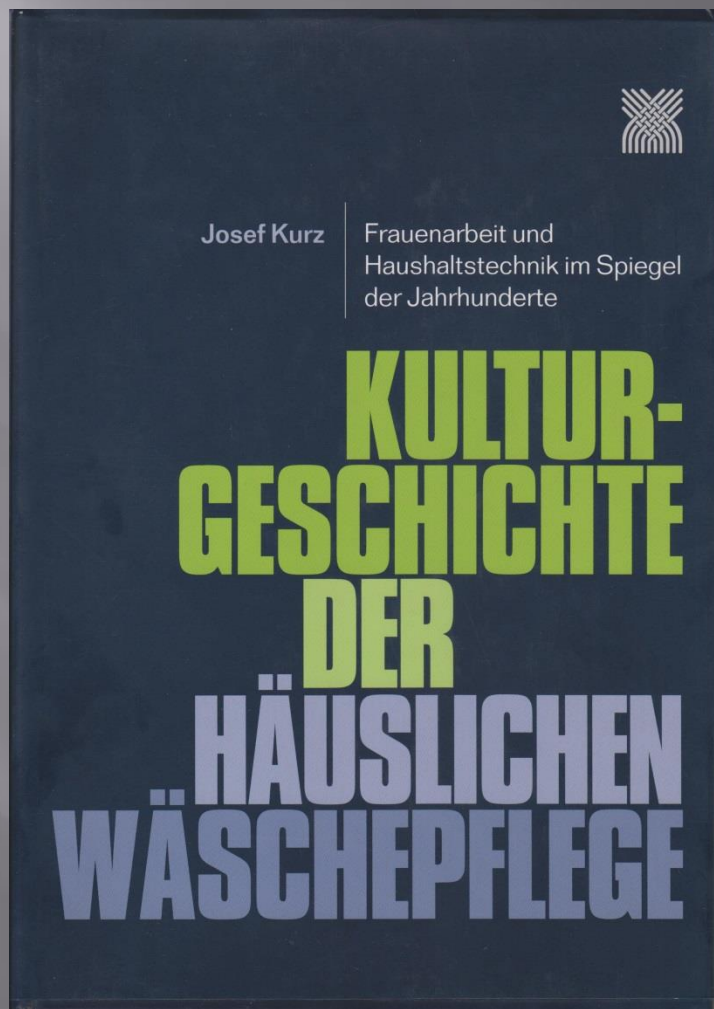

▣ Tradicija kućanske proizvodnje tekstila zadržala se do sredine 20. stoljeća.

▣ Opjevana je i u literaturi

- ❖ U kulturnu baštinu se u svijetu ubraja i njega tekstila

- ▣ U Zagrebu imamo specifičnost, možda jedinstvenu u svijetu, gdje su pralje iz okolnih mjesta odvozile zamazano bijelo rublje i drugi tjedan čisto vraćale. Po tome su naročito bile poznate Šestinčanke.
- ▣ Rublje se iskuhavalu u kotlovima, zatim ispiralo na potoku udaranjem u korito i nosilo na sljemenske livade da se osuši (sl.).

- Oprano rublje odvozilo se zaprežnim kolima u Zagreb (sl.) i odnosilo po kućama (sl.)

Manufakturna proizvodnja tekstila

- ▣ U Dubrovniku se značajno razvila već u 15. i 16. st. te postaje najznačajnija proizvodna grana (iščezava u 17. st.)
  - za istaknuti je da se u Dubrovnik uvoze sirovine i poluproizvodi, a izvoze gotovi proizvodi – kvalitetna vunena sukna (npr. *garbo*, *San Martini*, *sopramani*)
  - skupocjene tkanine zaštićuju se pravim znakovima kvalitete
- ▣ U ostalim dijelovima Hrvatske manufakture se otvaraju u 18. i 19. st. – npr:
  - u Zagrebu proizvodnja sukna za potrebe Vojne Krajine
  - u Ozlju proizvodnja platna iz lana i konoplje
  - proizvodnja jedrenog platna i brodske užadi (Bakar, Rijeka, Senj)
  - Te su manufakture relativno kratkog vijeka
- ▣ Najznačajnije manufakture u Sjevernoj Hrvatskoj bile su u proizvodnji svile s centrom u Osijeku.

Industrijska proizvodnja tekstila

- ▣ Početke industrijske proizvodnje tekstila u Hrvatskoj nalazimo krajem 19. st., npr:
  - u 1880-im u Zagrebu se spominje *tvornica rublja i tkaonica*
  - 1864. u Čakovcu *bojadisaonica platna* – preteča *Čateksa*
  - 1884. u Dugoj Resi *predionica i tkaonica* u kojoj je radilo preko 300 radnika a „*strojeve tjerala vodena i parna snaga od 700 konja*”
  - 1901. u Osijeku se osniva *tvornica lana*
  - 1914. u Zagrebu se osniva *Domaća tvornica rublja*

- Ubrzani razvoj slijedi nakon I. svj. rata, većinom ulaganjem stranih investitora
  - 1920-ih g. osnivaju se:
  - *Tekstilna industrija Varaždin (Tivar)*
  - *Tvornica za pamučnu industriju,*
  - a u Krapini preteča *Krateksa,*
  - obnavlja se proizvodnja *sirove svile* u Slavoniji i osnivaju *svilane* u Varaždinu, Osijeku i Zagrebu
- Prema navodu časopisa *Tekstilni vijesnik* g. 1941. u Hrvatskoj ima 185 tekstilnih poduzeća s oko 220 pogona koji uključuju: *tkaonice, pletionice, predionice, kudeljare i lanare, konfekcije rublja, završne obrade tekstilija, izradu galanterijskih proizvoda, ćilima, zavjesa, konopa, skupljanje i sortiranje krpa*

- ▣ Rast industrijske proizvodnje tekstila nastavlja se i iza II. Svj. rata, posebice *industrijske proizvodnje odjeće*, koja krajem 20. st. znatno nadmašuje primarnu tekstilnu proizvodnju
- ▣ Osnivaju se brojne tvornice za izradu odjeće: *Kamensko, Vesna, Sport Heruc, Savremena žena, Slavonija, RIO, Kninjanka, Trio, Ličanka* i dr.
- ▣ Istovremeno se razvija i *trikotažna proizvodnja*, npr: *MTČ, Nada Dimić, Neda Senj, Pounje, Galeb, Pionirka, Arena*
- ▣ Proizvode se kvalitetni proizvodi suvremenom tehnologijom
  - 1990. g. tekstilna i odjevna industrija zapošljavaju 95 000 radnika i u ukupnoj industrijskoj proizvodnji ostvaruju udio od 11,3%.
  - Postaju najveći izvoznik te 1993.g. ostvaruje 19,4% od ukupnog izvoza industrije i rudarstva.
  - Nažalost tijekom srpske agresije ova industrija je pretrpjela golema razaranja i štete koje nije uspjela nadoknaditi u tranzicijskom poslijeratnom razdoblju.

Razvoj školstva i znanosti

- ▣ Paraleleno s razvojem industrije otvarale su se tekstilne škole a potom i studiji
- ▣ U razdoblju između dva svjetska rata otvorene su *srednje tekstilne škole* u Oroslavju, Dugoj Resi, Zagrebu i Varaždinu
- ▣ *Više tekstilne škole* osnivaju se 1961. u Dugoj Resi, Varaždinu i Zagrebu
- ▣ *Fakultetski tekstilni studij* osnovan je 1960. na Sveučilištu u Zagrebu, što je praćeno i razvojem znanstvenog rada
- ▣ Razvoj tekstilne industrija i školstva prati i razvoj stručnog tiska
- ▣ Od 1927. do 1945. izlazi stručni časopis *Tekstilni vijesnik*, a od 1952. do danas znanstveno-stručni časopis *Tekstil*
- ▣ Časopis *Tekstil* imao je veliko značenje za tekstilnu struku, obrazovanje i znanost, a bio je citiran u brojnim uglednim svjetskim bazama podataka.

Na kraju valja istaknuti:

- ▣ Premda u manjem opsegu - tekstilna industrija uspjela je opstati u teškim vremenima i danas se postupno razvija u skladu s novim uvjetima, zahtjevima i suvremenim potrebama te njezin opstanak nije upitan, jer:

Tekstil je najvjerniji čovjekov pratilac, s njim se rađamo, u njemu živimo i radimo, sakrivamo svoje boli, povjeravamo radosti i dijelimo sudbine. On nas štiti od zime, brani od vrućine i ne ostavlja ni poslije smrti. Budimo zato ponosni da smo tekstilci, proizvođači tog najvjernijeg pratioca našeg života.

HVALA NA POZORNOSTI!